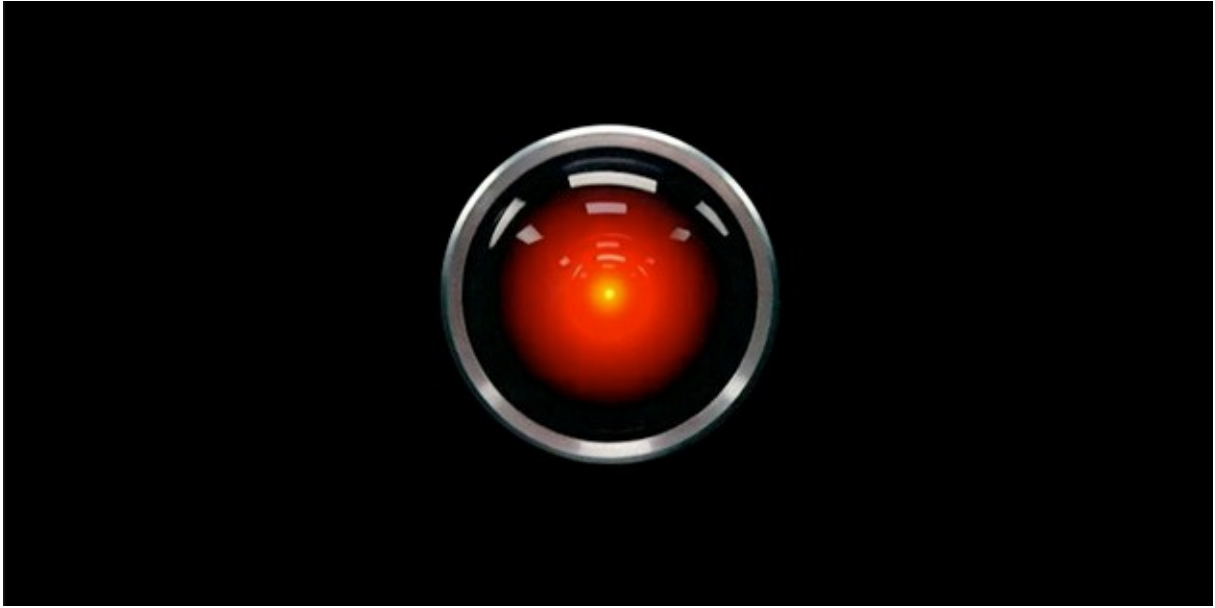

Kompozicija v fotografiji

SPLOŠNE INFORMACIJE O GRADIVU

Izobraževalni program:

Medijski tehnik

Ime modula:

Izražanje s sliko in zvokom – M7

Naslov učnih tem ali kompetenc, ki jih obravnava učno gradivo:

Likovna kompozicija

Fotografska kompozicija

Filmska kompozicija

Naslov enote učnega gradiva; to ni ena učna ura:

Kompozicija na fotografiji in filmu

Avtor: mag. Boštjan Miha Jambrek

Recenzent: Rajko Bizjak, diplomirani filmski in TV snemalec

Jezikovni pregled: -

Izdajatelj in založba: Artes Liberales, d.o.o.

Druga popravljena izdaja: oktober 2017

CIP – Kataložni zapis o publikaciji (poskrbi koordinatorska)

To delo je ponujeno pod Creative Commons

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Deljenje pod enakimi pogoji 2.5 Slovenija licenco.

KOMPOZICIJA

Predstavitev ciljev enote

V pričujočem poglavju o filmski in fotografski kompoziciji bomo spoznali pomen razporeditve objektov v slikovnem izrezu. Pri tem ne bomo dosledno ločevali med filmsko in fotografsko kompozicijo – v večini primerov gre za podobna temeljna načela. Osnovni cilj učne enote je torej, da boste ob koncu tako razumeli vlogo kompozicije pri fotografiranju in snemanju kot tudi znali ustrezno postaviti slikovni izrez. Znali boste postaviti slikovne in video elemente v urejeno kompozicijo, razumeli boste temeljna načela, ki nas vodijo pri oblikovanju slike, predvsem pa boste znali oceniti kakovost lastnega dela in vrednotiti kakovost AV produkcije. Pričujoče poglavje vas torej uvaja v svet fotografije, kjer boste spoznali, razumeli in uporabljali pripovednost in estetiko slikovnega, zvokovnega in video izražanja v AV produkciji.

Motivacijski nagovor

Filmska ali fotografska kompozicija – obe področji sta nekoliko »zmuzljivi«. Zakaj? Splošna načela, ki naj bi veljala niso namreč povsem točno določena in jih lahko – bolj kot morebiti druga področja fotografskega ustvarjanja – z lahkoto prelomimo. Vprašanje je ali sploh obstaja kaj takšnega kot je kompozicija? Seveda, nekatere osnove poznamo že stoletja, drugi pogledi in pristopi so se razvili šele v zadnjih desetletjih, toda ta ali oni pristop je v vsakem trenutku mogoče ovreči.

Razumeti morate, da pri kompoziciji ne gre za jasna načela, ne gre za znanstvena spoznanja, temveč bolj ali manj estetski čut posameznika, kulture, družbe. Če bi sploh hoteli vsaj približno razumeti vplive, ki določajo (ali recimo raje omejujejo) fotografa ali snemalca pri njegovem delu bi se seveda morali lotiti povsem drugih, družboslovnih tem. Področij, ki se ukvarjajo z vprašanji kaj oblikuje naš okus, kako se razvija, spreminja skozi čas ... vse to pa seveda ne sodi v pričujoče gradivo, zato se bomo v njem omejili na tista spoznanja, ki lahko fotografu ali snemalcu pomagajo ustvariti zanimivo, privlačno podobo. Pravimo lahko. In pravimo zanimivo oziroma privlačno. Ni nujno, da bo upoštevanje pravil pomagalo kaj več kot do tega, da boste naredili »zgleden« primerek, ki pa ne bo v ničemer bistveno odstopal od poplave drugih, podobnih izdelkov. Pomnite, da je bilo le malo velikih del v umetnosti narejenih po določenih pravilih. Še več, nekatera najvidnejša dela so pravzaprav na določen način doprinesla k razvoju spoznanj s področja kompozicije.

Obstaja knjiga, ki med likovnimi teoretiki velja za temeljno. **Skrivna geometrija slikarjev** (Bouleau, 1963). Pa vendar vam lahko že na tem mestu zatrdimo, da je ne samo nemogoče temveč tudi nesmiselno, da bi se vseh nanizanih spoznanj učili na pamet. A vendar, ko pravila usvojimo, ko postanejo del nas, ko o njih ne razmišljamo več ... potem jih uporabljamo nezavedno. A kot rečeno: ne pustite se preslepiti. Vsa »pravila« so zgolj vodila. Kot je rad dejal profesor na eni izmed srednjih šol: »Pravilo je pravilo in pravilo ni pravilo!« Morda je to edino, kar si morate res zapomniti.

Vsebina poglavja

Kaj je torej tisto kar bomo obravnavali v pričujočem vsebinskem sklopu? Celotna veda o kompoziciji je tako obširna, da bi lahko samo o njenih spoznanjih napisali vrsto knjig, zato naj služi to poglavje zgolj kot nekakšen uvod v različne izrazne tehnike za postavitvev izreza. Osnovni namen tega poglavja je, da vas spodbudi k lastni ustvarjalnosti.

Slika 1: Študja kompozicije v slikovnem izrezu
Johannes Vermeer, *The Art of Painting*, (1632–1675)
Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/Composition_%28visual_arts%29

Poglavje je razdeljeno v šest vsebinskih sklopov: v prvem (1) bomo obravnavali nekatere splošne napotke za izbiro motiva in postavitev izreza, izpostavili bomo temeljna vprašanja o kompoziciji in izraz poskušali defnirirati. V drugem (2) sklopu boste spoznali nekatera načela, ki veljajo za avtorsko ustvarjanje, v tretjem (3) vrste kompozicije, predvsem pa njihov vpliv, ki ga imajo na opazovalca. V četrtem (4) sklopu boste zvedeli kateri so najbolj pogosti elementi, ki jih lahko uporabimo, predvsem pa: kako jih uporabiti, da dosežemo določen učinek. V petem (5) sklopu boste zvedeli kako jih povezovati med seboj. Šesti (5) sklop pa predstavlja kako s postavitvijo glavnega objekta vplivamo na sporočilno vrednost umetniškega dela. Katera pravila veljajo za njegovo umestitev v prostor, kaj ta pravila pomenijo, predvsem pa kako jih uporabiti.

4.1 UVOD V KOMPOZICIJO

Posvetovanje o pravilih kompozicije preden narediš fotografijo je kot bi se posvetoval o zakonih gravitacije preden greš na sprehod.

(Edward Weston, ameriški fotograf, 1886 – 1958)

Ali ste se že kdaj vprašali zakaj določene slike visijo na stenah galerij že stoletja, medtem ko druge pristanejo na garažnih razprodajah? Zakaj so nekatere slike zavarovane z najdražjimi alarmnimi sistemi, druge pa lahko kupite za nekaj eurov na rivi v katerem od obmorskih letovišč v Dalmaciji?

Kaj je torej tista razlika - če zanemarimo družbene okoliščine - zaradi katere so nekatere slike ali fotografije vredne pravo premoženje. Eden od elementov je prav kompozicija - urejenost likovnih elementov v posnetku ali izrezu. Sposobnost ustvarjanja kompozicijsko zanimivih razporeditev likovnih elementov pa pogosto označuje beseda talent. Vendar bomo videli, da talent ni vse.

Kljub temu, da je izraz "talent" izredno težko definirati, je vendar jasno, da poznavanje tehnike (tehnologije) ni dovolj. Nekdo, ki pozna vse modele video kamer ali fotoaparatorov, tisti, ki ve vse o zaslonki, osvetlitvenem času in osvetljevanju, še ne bo nujno ustvaril umetniškega dela, temveč v najboljšem primeru dober obrtniški izdelek, kakor izdelovalec čevljev. Za umetniški presežek je potrebno še nekaj več: video posnetek ali fotografija mora gledalca prevzeti na čustvenem področju. Mora ga nasmejati, zgroziti, šokirati, navdušiti... Whittaker navaja primerjavo z glasbenikom. Nekdo, ki zna pravilno odigrati vse note še ni nujno odličen glasbenik. Če ne zna interpretirati glasbe začutimo, da v njegovem izvajanju nekaj manjka.

Kadar avtor ustvarja delo s področja fotografije, videa ali filma je v postopek nastajanja vpletenih vsaj štiri vrste znanj:

1. znanje o fotografski tehniki (naprave za beleženje podob,...)
2. znanje o fotografiranju (osvetljevanju,...)
3. znanje o kompoziciji (postavitvi izreza,...)
4. smisel za podajanje nekega sporočila.

Dobra fotografija je redko rezultat enega samega znanja. Lastnik trgovine s fotografsko opremo še ni dober fotograf, človek, ki pozna vse nastavitve fotoaparata tudi ne, prav tako ne človek, ki ima smisel za postavitev izreza. Dobra fotografija je preplet posameznih dejavnikov, različnih znanj, izkušenj, predvsem pa trenutka v katerem nastane. Morda niti ni toliko pomembno, da poznamo vsa pravila, včasih je mnogo pomembneje, da znamo prepoznati dobro fotografijo, ki smo jo naredili. Da jo znamo izločiti iz množice ostalih. Poznavanje kompozicijskih orodij pa je osnova za tovrstno prepoznavanje. Ampak... Kaj je to kompozicija? Kaj označuje ta izraz?

Preverite na spletu kakšne definicije izraza »kompozicija« vse lahko najdete!

Slovar Slovenskega Knjižnega Jezika opredeljuje kompozicijo kot razporeditev in medsebojne odnose med glavnimi elementi umetniškega dela ali neke celote. **Ron Whitaker** v svojem delu *Televizijska produkcija* definira kompozicijo kot urejenost različnih elementov v izrezu na takšen način, da gledano kot celota podajajo neko sporočilo (Whitaker, 1996). Slovenski slikar in fotograf **Darko Slavec** v svojem delu *Fotografija: estetika, likovna analiza* navaja definicijo po kateri je kompozicija zavestna ali načrtna zgradba slike, ki temelji na harmoniji vseh razmerij (Slavec, 1998). **Daniel Lezano** v svojem delu *Kompaktni in digitalni fotoaparati* opiše kompozicijo kot način oblikovanja različnih delov prizora. Pri tem navaja, da je dobro oblikovan posnetek tisti, ki je uravnotežen in prijeten za oko (Lezano, 2002). Vidimo torej, da se nekateri avtorji strinjajo, da pomeni izraz kompozicija neko smiselno urejenost likovnih elementov. V prvem sklopu so bomo zato ogledali nekaj splošnih zakonitosti, ki veljajo za področje umetniškega ustvarjanja - predvsem za film, pa tudi za fotografijo.

Slika 2: Verjetno ena najbolj znanih fotografij, ki simbolizira konec druge vojne na pacifiku

Rosenthal Joe (Dvig zastave na Iwo Jima, 23. Februar 1945) Vir:

http://sl.wikipedia.org/wiki/Iwo_Jima

Več o fotografiji in njenem pomenu si lahko preberete, če obiščete naslednje spletne strani: http://en.wikipedia.org/wiki/Raising_the_Flag_on_Iwo_Jima

http://en.wikipedia.org/wiki/Joe_Rosenthal

<http://www.montney.com/marine/iwo.htm>

<http://www.ap.org/pages/about/pulitzer/rosenthal.html>

4.2 NEKATERA NAČELA, KI VELJAJO ZA AVTORSKO DELO

Fotograf ima na voljo skorajda enak nadzor nad motivom kot slikar. Lahko nadzoruje svetlobo in senco, obliko in prostor, vzorce in teksturo, gibanje in razpoložanje, vse, razen kompozicije. (Andreas Feininger, nemško-ameriški fotograf, 1906 – 1999)

Tri načela, ki jih navajamo pomenijo prvi vtis o kompoziciji in se še ne ukvarjajo neposredno s postavitvijo objektov v prostoru. Namenjena so v razmislek vsakemu ustvarjalcu, v razbistritev nekaterih osnovnih pogledov. Ta tri načela so: (1) avtor izbira med vsebino in obliko, (2) avtor usmerja pozornost in (3) avtor izbira sporočilo.

Slika 3: Fotografije, ki ponazarjajo grozote vojne so pogosto med najbolj prepoznavnimi, kljub pogosti kompozicijski nedovršenosti

Nick Ut (Phan Thị Kim Phúc, 1972)

Vir: http://en.wikipedia.org/wiki/Phan_Th%E1%BB%8B_Kim_Ph%C3%BAc

Obiščite naslednje spletne strani in poskusite **definirati** pomen avtorja. Kdo je avtor? Kakšna je njegova naloga? Od kod izhaja poimenovanje?

<http://en.wikipedia.org/wiki/Author>

<http://portal.acm.org/citation.cfm?id=11825>

[79 http://coauthorship.com/](http://coauthorship.com/)

4.2.1 Avtor izbira med vsebino in obliko

Vsebina video posnetka ali fotografije pomeni sposobnost sporočanja, oblika pomeni na primer pravilno osvetlitev, ostrino, barvno uravnoteženost... Idealno je kadar sta oba elementa v ravnotežju, toda kadar se moramo med njima odločati si zapomnimo, da:

Vsebina vedno prevlada nad obliko.

Slaba oblika - motnje v zvoku, neostra slika, nemirna kamera... vse to so - po drugi strani - stvari, ki odvrčajo pozornost od vsebine. Zaradi tega si moramo prizadevati, da sta vsebina in oblika vedno v harmoniji, da podpirata druga drugo, oz. v najboljšem primeru, da oblika ne odvrča pozornosti opazovalca ali gledalca od vsebine. Ko sta se letali 11. septembra zaleteli v WTC, se ni nihče ukvarjal s tem kakšna je bila osvetlitev, ali sta bili letali v zlatem rezu in ali je bila slika ostra. Vse televizijske postaje na svetu, tudi tiste najbolj zahtevne, so posnetke brez odlašanja predvajale.

Slika 4: Pri dramatičnih dogodkih lahko zanemarimo pravila, ki sicer veljajo za fotografijo

Vir: <http://www.tiptoptens.com/2011/06/09/10-worst-terrorist-attacks/>

To je seveda izjemni primer - na srečo je malo tako šokantnih posnetkov - in v večini primerov bodo profesionalne televizije tehnično neustrezne posnetke zavrnil. Toda ta primer dobro ponazarja stavek, da vsebina vedno prevlada nad obliko.

4.2.2 Avtor usmerja pozornost

Oglejte si spodnjo fotografijo in poksusite **ugotoviti** kaj je tisto na njej kar nas moti ...

Slika 5: Pomislite ali ima fotografija središče pozornosti in kaj je želel avtor z njo povedati?

Domen Čot, Srednja medijska in grafična šola Ljubljana, 2005

Vir: Oseben arhiv

Temeljna naloga avtorja (fotografa, režiserja ali snemalca,...) je da usmerja gledalčevo ali opazovalčevo pozornost. Kaj je središče dogajanja, kaj je središče pozornosti mora biti vnaprejšnja zavestna odločitev.

Vsaka podoba potrebuje središče pozornosti.

Brez te odločitve je stvaritev kakor avto brez voznika, ladja brez kapitana ali podjetje brez direktorja. Počasi se v procesu nastanka razkroji. Avtor je tisti, ki ima vizijo, ki vodi in usmerja nastanek stvaritve. Ki na vsakem koraku sprejema določeno kreativno odločitev. Le ta nazadnje vodi gledalci, bralca ali opazovalca skozi umetniško delo.

Premislite kako bi lahko fotografijo na sliki 75 **popravili**? Kaj bi **sprememnili**, da bi ji dali večji pomen, težo? S čem bi denimo lahko **preusmerili** pozornost opazovalca? S čim bi denimo navidez naključno razporejeno skupino med seboj bolj povezali v smiselno celoto?

4.2.3 Avtor izbira sporočilo

Naloga forme ali oblike (tehnike in tehnologije) je, da poudari, poveča ali razloži določeno sporočilo. Naloga avtorja je, da definira to sporočilo in izbere ustrezno obliko. Primer je glasba v filmu, ki gledalca lahko pripravi na določen prizor ali pa samo pomaga ustvariti razpoloženje.

Oglejte si naslednjo fotografijo in **presodite** kako bi lahko avtor bolj jasno poudaril sporočilo z uporabo ustreznjše formata?

Slika 6: Kako bi lahko avtor z izbiro usreznjše medija poudaril sporočilo na fotografiji? Kaj menite je osnovno sporočilo, ki ga ponuja fotografija?

Vir: Oseben arhiv

Neko sporočilo lahko naredimo močnejše, če uporabimo tehnologijo, ki mu je ustreza. Za fotografijo v katalogu, ki ponazarja lepoto narave bo poceni digitalni fotoaparati prav zagotovo slaba izbira. Če bomo manekenko, ki predstavlja kolekcijo oblačil fotografirali v garaži, brez ustrezne osvetlitve ali maskerke, bomo v najboljšem primeru odvrnili pozornost od bistvenega - kako modelu pristojijo oblačila. Za takšne vremenske pogoje je morebiti filmska emulzija ali kakovostnejši digitalni fotoaparat bolj primeren kot mali kompaktni fotoaparati, saj imata precej večjo kontrastno razmerje. Posledično bi v sliki videli več podrobnosti, slika bi bila bolj zanimiva.

Oglejte si naslednji fotografiji in ju primerjate med seboj! V čem se razlikujeta (razen po barvi)? Katere likovne prvine najdete na eni in drugi? Razmišljajte o ozadju, kompoziciji ...

Slika 7: Ozadje in svetloba nam pogosto povzročata preglavice (desno). Po drugi strani lahko premišljena uporaba ozadja in osvetlitve ustvari nesmrtno fotografijo (desno)

Käsebier Gertrude (Zitkala-Sa, verjetno 1898, levo)

Vir: <http://retro-vintage-photography.blogspot.com/2011/01/gertrude-kasebier-1852-1934-zitkala-sa.html> (levo) in Oseben arhiv (desno)

Podobno lahko v svetu filma vzamemo za primer posnetek v katerem je glavna oseba raztresena, zmedena... Lepa fotografija, mirna kamera, popolna osvetlitev... vse to so elementi, ki bodo v nasprotju z vsebino. Zato naj jih ne bi uporabili. V takšnem primeru je bolje poseči po tehniki subjektivne kamere, ki jo snemalec drži v roki. Nemirna kamera bo veliko bolje odražala čustveno stanje glavnega junaka. V tem primeru tehnika snemanja poveča sporočilo. Whittaker navaja pravilo, ki ga noben snemalec, fotograf, režiser ali kateri drug avtor ne sme spregledati in je splošno veljavno za vizualne medije: Nikoli ne reci če lahko pokažeš.

Naj slika govori brez besed. Idealno gledano bi bil izvrsten novinarski prispevek tisti pri katerem bi izklopili zvok - in bi še vedno rabrali vsebino. V resnici je to seveda popolnoma nepotrebno, saj ima tudi zvok sam na sebi svojo izrazno moč. Toda - zapomnimo si: fotografija in posneek sta vizualna medija. To pomeni, da od avtorja do gledalca prenašata sporočilo s pomočjo podobe.

4.3 NEKATERE VRSTE KOMPOZICIJE

Ustvarjalni umetnik dela na svoji naslednji kompoziciji, saj ni zadovoljen s svojo prejšnjo.
(**Dimitri Šostakovič**, ruski skladatelj, 1906 – 1975)

V svetu filmske ali fotografske podobe poznamo več vrst kompozicije. Seveda te, ki jih navajamo nikakor niso edine, so pa odlično izhodišče za razmišljanje. Preden pa predstavimo osem osnovnih tipov, kot jih navaja Darko Slavec (Slavec, 2002) si **oglejte** naslednjo fotografijo vzeto iz filma in **poskusite ugotoviti** kakšna je tista razporeditev likovnih elementov v podobi na podlagi katere poimenujemo posamezen tip kompozicije. **Poskusite ugotoviti** kakšen **učinek** ima takšna kompozicija?

Slika 8: Večina zaključnega dela filma **Tretji človek** je posneta v zvrnjeni (diagonalni) kompoziciji s katero režiser in direktor fotografije poudarjata zmedena stanja zavesti glavnega junaka in njegovega nasprotnika

Tretji človek (Third Man, Carol Reed, 1946)

Vir: Oseben arhiv

Vodoravna kompozicija je tista oblika razporeditve likovnih elementov (objektov), pri kateri so razpostavljeni v vodoravni vrsti. Tovrstna kompozicija poudarja razsežnost, oddaljenost. Takšna kompozicija velja za statično. Podobno kakor vodoravna kompozicija, tudi **navpična kompozicija** poudarja stabilnost. Pri tej razporeditvi so likovni elementi (objekti) razporejeni v vrsti od zgoraj navzdol. Vendar pa takšna razporeditev elementov v sliki lahko nakazuje tudi moč, prevlado - odvisno od motiva.

Slika 9: Likovni elementi so razporejeni v vodoravno kompozicijo

Ebbets Charles C. (Lunchtime atop a Skyscraper, 1932)

Vir: http://jonahprobell.com/famous_photos.html

Diagonalna kompozicija sodi v skupino dinamičnih kompozicij. Objekti v izrezu so razporejeni na takšen način, da ustvarjajo poševno linijo in s tem poudarjajo razgibanost elementov. Pri diagonalni kompoziciji je potrebno vedeti, da ni vseeno v katero smer se gibljejo likovni elementi. Diagonala, ki poteka v smeri levo zgoraj-desno spodaj, nakazuje padec, umiritev, smrt, zaključek. Vendar pa lahko - odvisno od motiva - nakazuje tudi lahkotnost, preprostost, potovanje proti cilju brez truda ali napora. Tovrstno postavitve elementov lahko imenujemo tudi prevladujoča, saj je to naravna pot človekovega pogleda v naši (zahodni) kulturi. Za diagonalo, ki poteka v smeri levo spodaj - desno zgoraj veljajo obratna izhodišča. Nakazuje trud, vložen napor, vzpon, rast, veselje in optimizem.

V skupino **krožne kompozicije** sodijo različne krivulje in neravne linije od katerih je najbolj prevladujoča krivulja v obliki črke S. Tovrstna postavitve je izredno dinamična, saj ponavadi ustvarja občutek gibanja tudi tam kjer ga ni. S tovrstno postavitvijo elementov lahko ustvarimo občutek "zamrznjene" akcije. Je zanimiva, vendar pa morajo biti elementi razporejeni tako, da vodijo pozornost opazovalca ali gledalca. Oko ne sme tavati od enega elementa k drugemu, temveč morajo biti likovni elementi (objekti) postavljeni tako, da tvorijo neko urejenost - vsebinsko zaokroženost.

Slika 10: Pri krožni kompoziciji so likovni elementi razporejeni tako, da vodijo (usmerjajo) opazovalčevo pozornost v nepravilni krivulji, pogosto v obliki črke »S«

Lovše Franci (Plitvice, 2005)

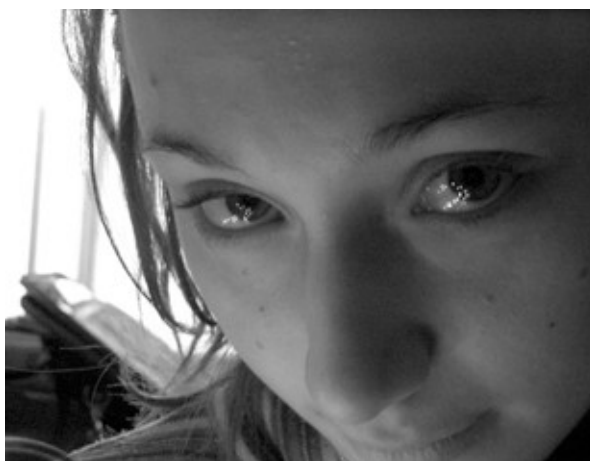
Vir: Oseben arhiv

Podobno tudi Zvone Rovšek utemeljuje krožno kompozicijo, vendar obenem dodaja tudi, da je krona kompozicija tista, ki vodi pogled od neke začetne točke po sliki in pripelje pogled nazaj v isto točko. Obenem še dodaja, da je zaključena krožna kompozicija lahko zelo dobra rešitev, lahko pa se zapelje v prehitel zaključek sledenja s pogledom. Taka kompozicija lahko vključuje tudi trikotnik, kot v tem primeru, če pa je uporabljena diagonala, ne sme voditi pogleda čez rob slike (Rovšek, 2001).

Glede **odprtosti in zaprtosti kompozicije** veljata vsaj dva pogleda. Darko Slavec pravi, da odprta kompozicija pomeni raztresenost likovnih elementov (objektov) brez reda, na primer jata ptic v zraku, ali pa druga skupina objektov, ki med sabo ni povezana (Slavec, *ibid*). Za zaprto ali strnjeno kompozicijo pravi, da je nasprotje odprte. V njej so likovni elementi (objekti) povezani med sabo tako, da tvorijo vsebinsko celoto. Pri tej kompoziciji je pomembno, da je skupina objektov postavljena tako, da jo lahko obravnavamo kot en sam objekt.

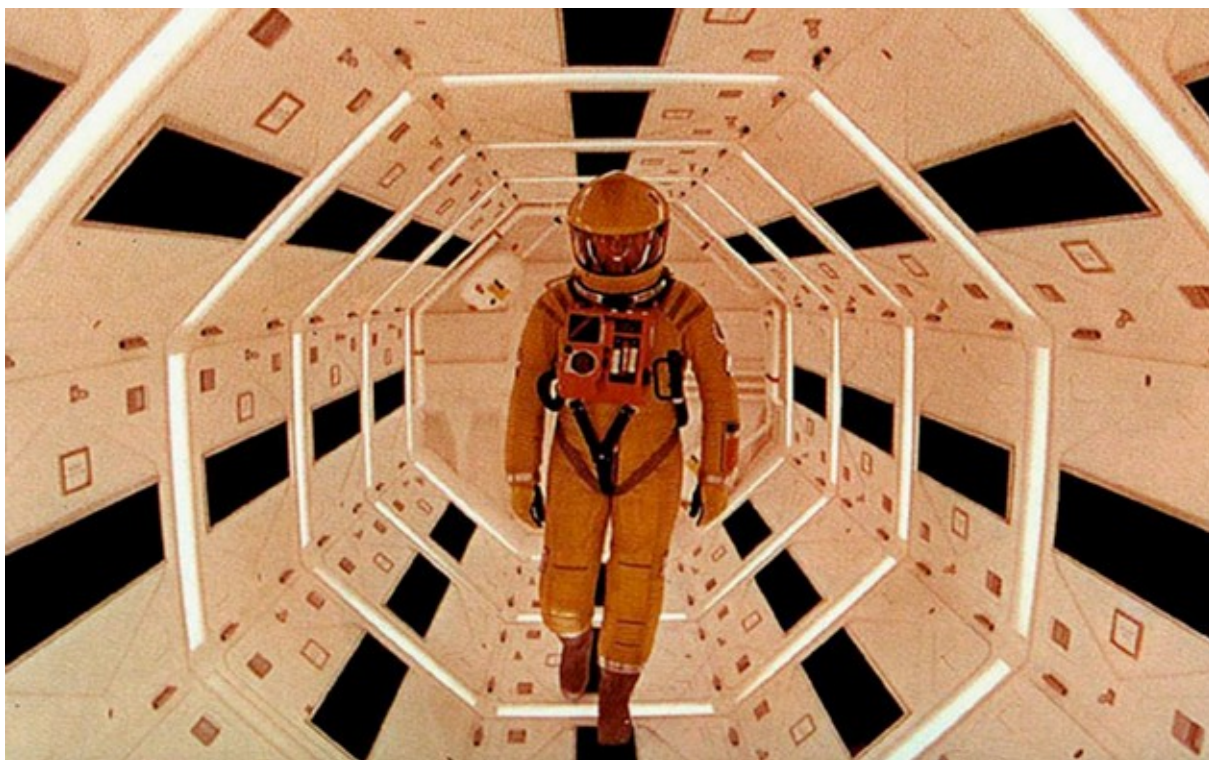
Slika 11: Odprta kompozicija (levo) in zaprta kompozicija (desno) po Slavcu
Žitnik Juša (Jagode, SMGŠ, 2003, levo) in **Ježek Tadej** (Baloni, SMGŠ, 2003, desno) Vir:
oseben arhiv

Slika 12: Primer odprte (levo) in zaprte kompozicije (desno) po Katzu
Bartol Julija, Juša (levo) in Sabina (desno), Srednja medijska in grafična šola Ljubljana, 2003 Vir:
Oseben arhiv

Po drugi strani pa Steven D. Katz navaja, da odprtost kompozicije pomeni zaključenost likovnih elementov. Odprta kompozicija je po njegovem takšna, kjer opazovalec ali gledalec ne vidi celega objekta, temveč se del objekta nahaja izven izreza ali okvira fotografije (Katz, 1991). Na videz sta si obe definiciji precej podobni - obe utemeljujeta odprtost ali zaprtost na podlagi obsega vidnosti elementov, vendar se Darko Slavec omeji na skupino objektov medtem, ko pri Katzu lahko o zaprti ali odprti kompoziciji govorimo tudi če imamo en sam objekt.

Simetrična in nesimetrična kompozicija imata veliko pomen predvsem v svetu filma. Pri tem pa je potrebno vedeti, da ima simetrična kompozicija tako velik vidni učinek, da pogosto pritegne pozornost sama na sebi in odvrta pozornost od zgodbe. Zaradi tega se je režiserji in snemalci izogibajo. Še posebej to velja v današnjem času. Vendar pa je režiser Stanley Kubrick pogosto gradil svoje filme prav na tem tipu kompozicije. Oglejte si denimo dva njegova res izjemna prispevka s tega področja. Film **2001: Vesoljska odiseja** in **Sijanje** (Shining, 1981)!

Slika 13: Simetrična kompozicija v filmu **2001: Vesoljska odiseja** **2001: Vesoljska odiseja** (2001: A Space Odyssey, Stanley Kubrick, 1968) Vir: <http://wall.alphacoders.com/wallpaper.php?i=2701&w=1600&h=1200>

Simetrična kompozicija predstavlja takšno razporeditev likovnih elementov (objektov) v sliki, kjer so urejeni na simetričen način. Darko Slavec pravi, da tovrstna kompozicija deluje togo, umetno in daje močan vizualni vtis. Pogosto je tako močna, da sama na sebi pritegne pozornost in odvrne zanimanje gledalca ali opazovalca od vsebine. Obenem dodaja, da je tovrstna kompozicija z umetniškega vidika nezanimiva, kar utemeljuje s tem, da takšna razporeditev likovnih elementov ne teži k raznolikosti (Slavec, ibid.). S tovrstno izjavo pa se ni mogoče popolnoma strinjati saj obstaja veliko primerov - med drugim ravno prej omenjeni film **Sijanje** - kjer ravno takšna kompozicija ustvarja občutek dramatičnosti, grozljivosti in odlično služi vsebini oz. sami zgodbi - morda še bolj, kot če bi avtor uporabljal tehniko nesimetrične kompozicije.

Več o filmu **2001: Vesoljska odiseja** in kompozicijskih elementih, ki jih je režiser uporabil v tem mojstrskem delu lahko preberete tudi na naslednji spletni strani:

<http://discombobyoulated.blogspot.com/2011/04/2001-space-odyssey-film-review-by-james.html>

Izraza **statična in dinamična kompozicija** lahko označujeta dve različni področji, glede na medij oziroma kontekst v katerem jih uporabljamo. V slikarstvu ali fotografiji sta izraza povezana z vsebino. Opredeljujeta vrsto dogajanja – lahko gre za akcijsko fotografijo športnega dogodka ali pa upodobitev tihožitja.

Slika 14: Dinamična kompozicija je še posebej pogosta pri upodabljanju športnih dogodkov
Ferli (Capoeira, 2010)

Vir: <http://1x.com/photos/action/31770/>

Statična in dinamična kompozicija sta izraza, ki (1) označujeta razporeditev likovnih elementov v sliki. Tako so na primer ravne linije statične, krivulje pa ustvarjajo dinamiko. Darko Slavec opiše tovrstno kompozicijo z vidika gibanja. Statična kompozicija po njegovem pomeni kompozicijo pri kateri objekti mirujejo in dinamična kompozicija takšno postavitev, kjer so elementi ujeti v gibanju (Slavec, ibid).

Veliko odličnih primerov o dinamični kompoziciji lahko najdete tudi na naslednjih spletnih straneh:

<http://www.photohowto.info/how-take-action-sports-photography>

<http://www.cruzone.com/2010/07/20/sport-photography/>

<http://www.bestfreewebresources.com/2010/08/50-stunning-examples-of-sport-photography.html>

4.4 LIKOVNI ELEMENTI V KOMPOZICIJI

Ni ga bolj ustreznega trenutka da popraviš slabo kompozicijo kot tik preden pritisneš na sprožilec fotoparata.

(Bryan Peterson, ameriški fotograf in pisatelj)

Razmislite kateri so osnovni gradniki vsake kompozicije! Kako bi jih poimenovali? Od česa je odvisna njihova razporeditev? Pred katero odločitvijo z vidika razporeditve likovnih elementov stojite denimo na športnem dogodku? Kako bi te osnovne gradnike poimenovali in kaj mislite – kako medsebojno vplivajo drug na drugega? Med najpomembnejše likovne elemente uvrščamo predvsem (1) velikost objekta, (2) njegovo težo, (3) smer pogleda ali gibanja, (4) njegov položaj v izrezu in (5) število oziroma gostoto likovnih elementov. Poglejmo si v nadaljevanju vsako od teh kategorij posebej.

Velikost objekta na fotografiji vpliva predvsem na našo zaznavo o oddaljenosti objekta. Če objekt zavzema večji del izreza dobimo občutek, da nam je bliže. In obratno: če je manjši ustvarja vtis, da je oddaljen.

Slika 15: Poigravanje z navidezno velikostjo objektov je možno zaradi velike globinske ostrine
Vir: osebni arhiv

O velikost govorimo predvsem kot o razmerju in razsežnosti oblik in objektov v razmerju drug do drugega. Navidezna velikost objekta je lahko poljubna, njegova resnična velikost (v naravi) pa je nekaj, kar lahko spremenimo s preiščeno postavitvijo izreza ali uporabo ustrezne goriščne razdalje. Objekte lahko povečamo ali pomanjšamo – dokler nimamo v isti ravnini drugega objekta katerega velikost je poznana. Zavedati se moramo, da se v fotografiji naše poznavanje **teže** (ali gostote snovi) objekta spremeni. Optično gledano zavzema enaka teža gostejše snovi (npr. svinca) manjšo površino, kot pa enaka masa redkejša snovi (npr. vate). Zaradi tega je lahko njun pomen drugačen. Prav tako se moram zavedati, da je zaznavanje teže povezano z našo izkušnjo. Svinčena utež bo vedno delovala težko, kosmi vate pa lahkotno. Težava nastane kadar imamo na primer veliko količino vate in želimo prikazati njeno težo. V tem primeru moramo optično količino vate prikazati v razmerju do drugega objekta kot prevladujočo. Le na ta način bomo dosegli želen učinek. Kadar postavljamo izrez si moramo prizadevati, da težo uravnotežimo. Da različno težke objekte postavimo tako, da so v navideznem ravnotežju. Za lažjo predstavimo si lahko zamislimo nevidno tehtnico na kateri so postavljeni objekti v izrezu. Izrez postavimo tako, da so objekti (likovni elementi) v ravnotežju.

Slika 16: Pomislite kako smo uravnotežili različne mase (gostote objektov)?
Vir: osebni arhiv

Darko Slavec navaja še nekatere druge zakone, ki so povezani s težo objektov. Če je objekt postavljen v levo polovico izreza bo deloval lažje, kot če je postavljen v desno. V zgornjem delu izreza bo deloval težje, kot v spodnjem (Slavec, ibid).

Smer gibanja oziroma pogleda je seveda močno povezana z (navideznim) gibanjem o katerem smo že govorili. Omenili smo pomen linij in diagonal v izrezu, tu naj še enkrat ponovimo, da diagonala, ki se vzpenja iz spodnjega levega kota proti zgornjemu desnemu nakazuje vzpon ali rast, in diagonala, ki pada od zgornjega levega roba proti spodnjemu desnemu, nakazuje padec ali propad. Če primerjamo diagonalno postavitve elementov in ravno linijo, lahko hitro ugotovimo, da diagonala pomeni aktivnost, gibanje, spremembo, ... Elementi razporejeni v ravni črti pa statičnost, nespremenljivost,...

Slika 17: Nepravilno izbrana smer gibanja, ki ne poudarja vsebinske zasnove
Hendrawan Hengky, Downhill, 2010

Vir: <http://1x.com/photos/action/33003/>

Prekopirajte fotografijo na Sliki 19 v katerega od programov za urejanje fotografij in jo prezrcalite. **Opazujte in opišite** razliko med obema fotografijama!

Objekt tudi s svojim **položajem** v izrezu nakazuje bližino ali oddaljenost. Vse kar je blizu spodnjemu robu izreza deluje bliže in obratno, kar je bliže zgornjemu robu deluje bolj oddaljeno. S tega vidika je nespametno postaviti objekt v središče izreza, kadar mu želimo podeliti dinamiko. O tem bomo sicer bolj podrobno spregovorili pri sklopu o zlatem rezu.

Slika 18: Elemente, za katere želimo poudariti vtis bližine postavimo v spodnji del izreza
Vir: Oseben arhiv

Popreprostenost pogosto označujemo položaj objektov v izrezu z izrazom **perspektiva**, saj izraz pomeni predvsem njihovo razporeditev kot jo dojemata človekovo oko glede na njihovo prostorsko povezanost in relativno velikost. Položaj objektov je ključnega pomena v kompoziciji, saj z njim ustvarjamo občutek globine v sicer dvominezijskem fotografskem oziroma filmskem prostoru.

Podobno pomembna je tudi **gostota oziroma število likovnih elementov**. Veliko število likovnih elementov (objektov) v izrezu nakazuje utesnjenost, tesnobnost, obratno pa majhno število primernih elementov (objektov) deluje prostrano, prazno, svobodno,...

Slika 19: Veliko število likovnih elementov v slikovnem izrezu pogosto poudarja utesnjenost (levo), medtem, ko majhno število likovnih elementov v izrezu pogosto poudarja prostranost, osamljenost, praznino (desno)

Vir: Oseben arhiv

Ob tem Whittaker poudarja, da je pomembno tudi **število objektov** v izrezu. Pravi, da je potrebno nadzorovati njihovo število in se - če je le mogoče - izogniti sodemu številu. Soda števila namreč nakazujejo statičnost in nespremenljivost (Whittaker, ibid).

Slika 20: Liho število likovnih elementov deluje bolj razgibano kot sodo
Štopar Rok, Vigalice (levo) in **Cvetlični lončki** (desno), SMGŠ, 2005 Vir: osebni arhiv

Vsaka fotografija mora imeti neko **težišče, točko pozornosti** ali **osrednji motiv**. Vodilno misel, nekaj o čemer pripoveduje. Težišče je lahko formativne narave ali pa vsebinske narave. Najbolje je, kadar likovni elementi o katerih smo govorili ustvarjajo likovno težišče, ki podpira vsebinsko idejo fotografije.

Slika 21: Težišče na fotografiji je lahko formativno ali vsebinsko
Lazar Tanja (Iz neba, Srednja medijska in grafična šola, 2005)
 Vir: Oseben arhiv

Vodilne črte (spodaj) so pomemben element vsake fotografije, saj usmerjajo opazovalčevo pozornost. Pri tem lahko uporabimo vodoravne, navpične ali diagonalne črte. Vodilne črte so lahko vidne (tvorijo jih denimo robovi motiva ali pa jih prepoznamo skozi obliko motiva).

Slika 22: Vodilne črte usmerjajo opazovalčevo pozornost **Ježek Tadej**, Srednja medijska in grafična šola Ljubljana, 2004 Vir: Oseben arhiv

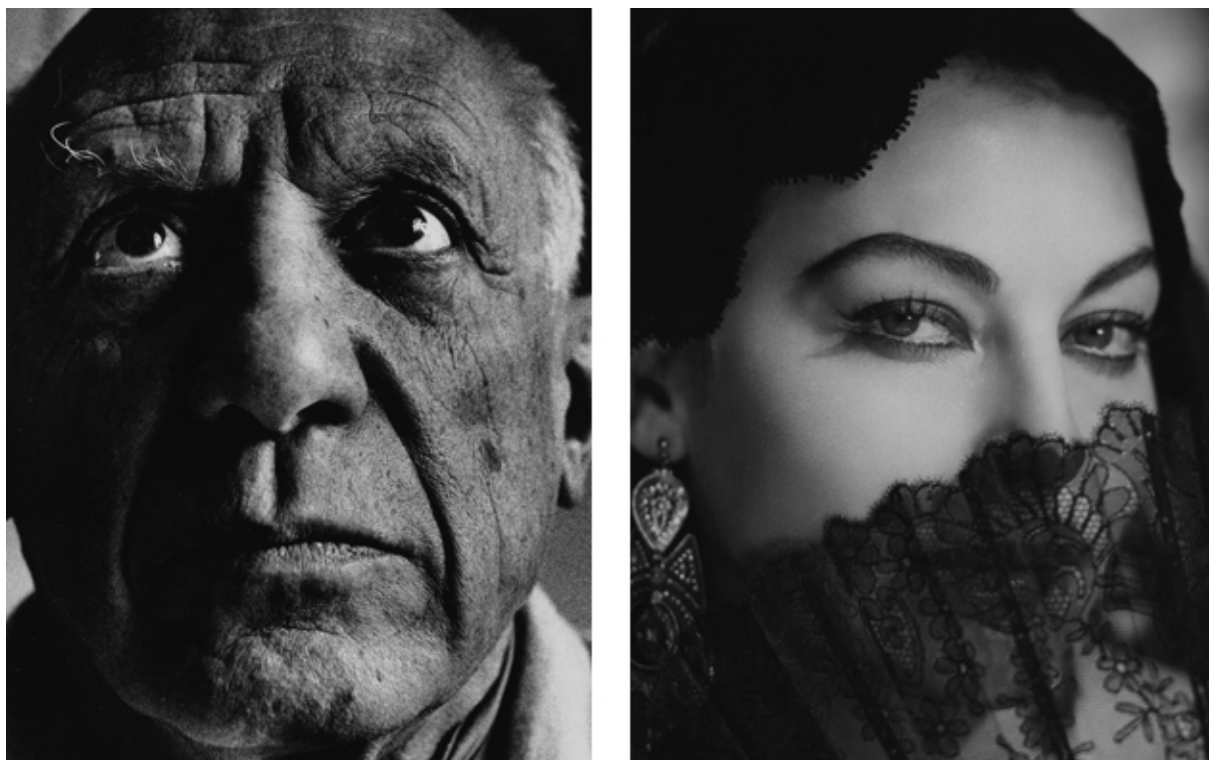
Vodilne črte so torej tiste črte, ki usmerjajo pogled gledalca ali opazovalca proti točki pozornosti. Za te črte je značilno, da niso nujno vidne, lahko so samo navidezne črte, ki potekajo od enega objekta k drugemu.

Slika 23: Nekaj primerov uporabe vodilnih črt
Vir: osebni arhiv

Zavedati se moramo, da imajo vodilne črte lahko pomen tudi same na sebi. Tako na primer vodoravne in navpične črte nakazujejo stabilnost in odprtost. Širokost. Ponos, moč, urejenost, omejevanje. Statičnost. Diagonalne črte nakazujejo gibanje in imajo močan vizualni učinek. Druge krivulje nakazujejo eleganco, lepoto, gibanje, čutnost,... Krivulje v obliki črke S so še posebno uporabne, kadar vodimo gledalčev pogled proti točki pozornosti.

O tem, kako definiramo in poudarimo **teksturo materiala** bomo sicer govorili v tudi naslednjem poglavju, ko bomo obravnavali različne načine osvetlitve z namenom zakrivanja ali razkrivanja teksture. Na tem mestu naj le poudarimo kako pomembna je tekstura za fotografijo. Tekstura namreč daje vtis tridimenzionalnosti, plastičnosti, navidezne globine sicer ploski fotografiji. Z njo pričaramo življenje tam, kjer bi sicer lahko dobili povsem dolgočasno obliko. Razkrijemo vzorce, kjer jih morebiti s prostim očesaom ne bi videli.

Slika 24: Primerjajte med seboj teksturo kot jo ustvari usmerjena (levo) in razpršena svetloba (desno)

Richard Avedon (Pablo Picaso, leto, levo) in
George Hoyningen-Huene (Ava Gardner, 1958, desno)
Vir: <http://anthonylukephotography.blogspot.com/> (levo) in
<http://leclownlyrique.wordpress.com/> (desno)

Naj pa vam za konec predlagamo še nekaj strani, kjer lahko zveste več o portretni fotografiji. Obiščite jih in si oglejte nekatere najbolj znane portrete! Presodite kako tekstura materiala (kože) vpliva na videz fotografije? Kateri portreti se vam zdijo bolj zanimivi in zakaj?

<http://www.digital-photography-school.com/how-to-take-portraits-19-portrait-photography-tutorials>
<http://www.webdesignerdepot.com/2009/06/100-portraits-of-iconic-people-of-all-time/> http://jonahprobell.com/famous_photos.html

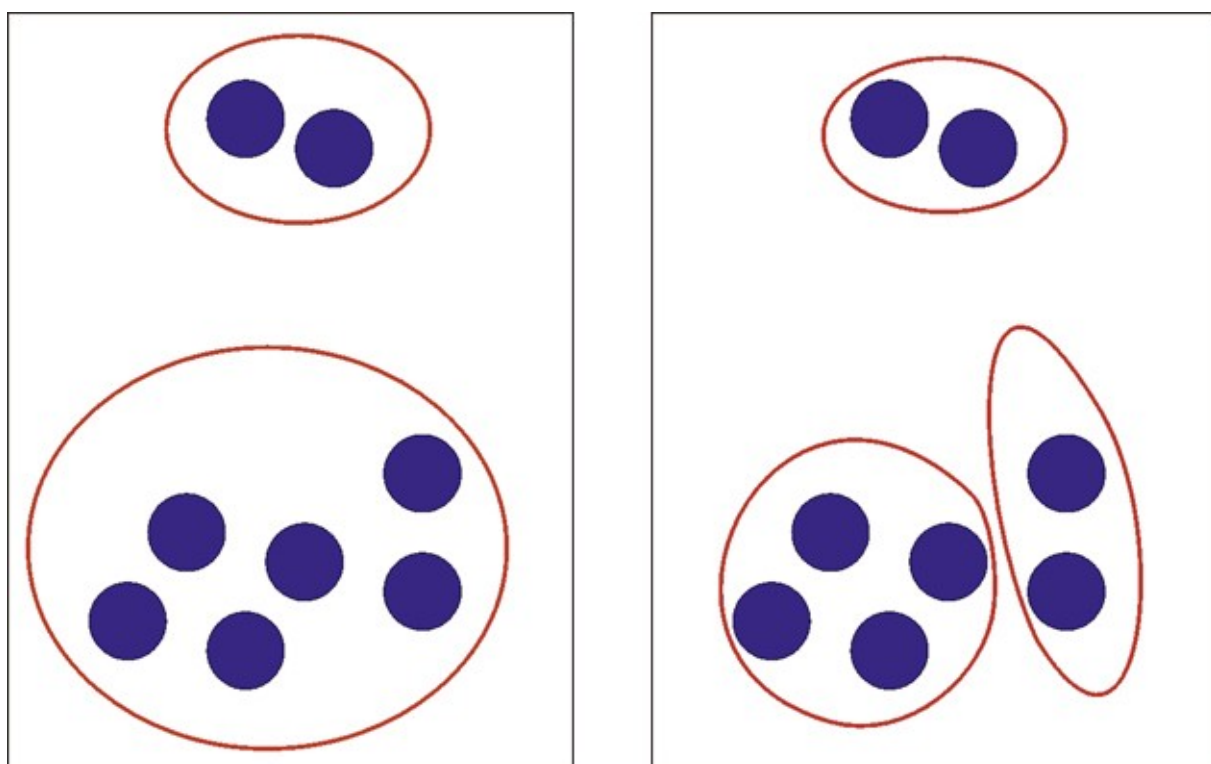
Pa tudi nekaj spoznanj o kompoziciji lahko najdete na naslednji spletnih

strane: <http://www.studiolo.org/Photography/Judging/Judging03.htm>

4.5 ZAKONI POVEZOVANJA LIKOVNIH ELEMENTOV

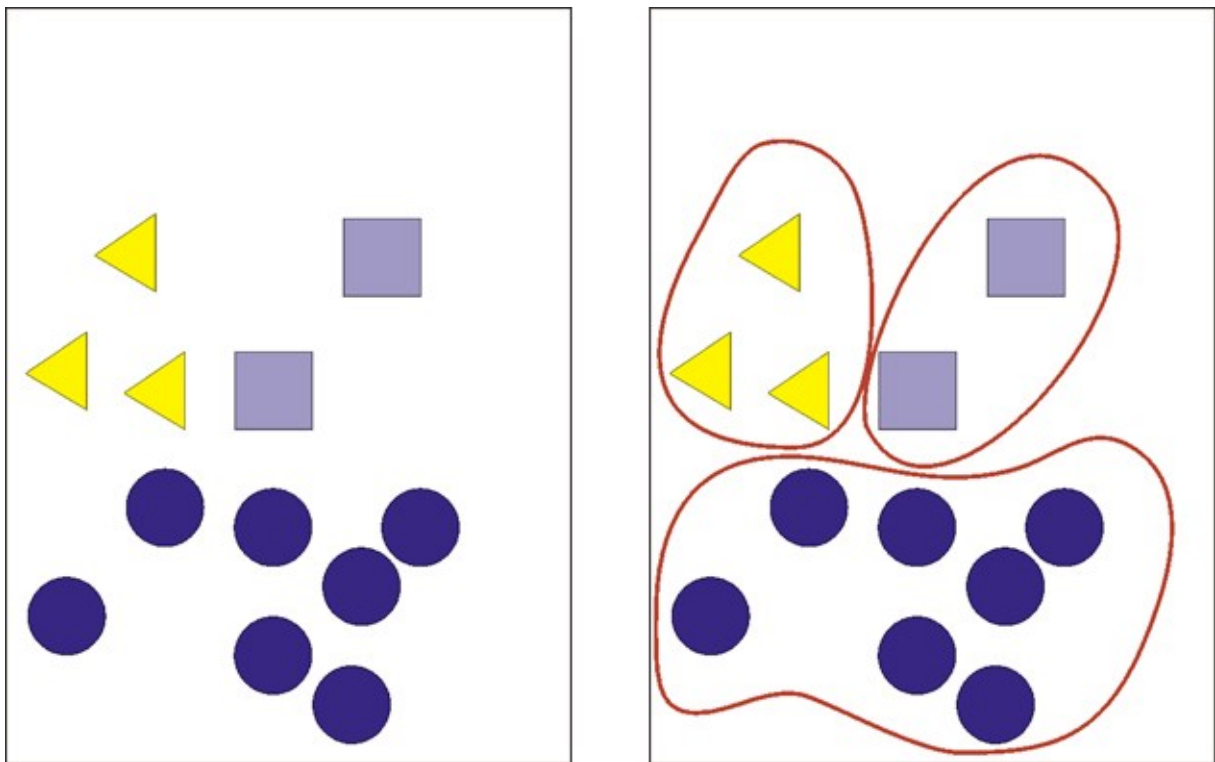
Kar poudari vsebino fotografije je občutek za ritem – odnos med obliko in vrednoto.
(**Henri Cartier-Bresson**, *LIFE*, francoski fotograf, 1908 – 2004)

Zakoni povezovanja likovnih elementov vplivajo na to, kako bomo posamezne objekte dojeli znotraj večje skupine drugih likovnih elementov. Kako bomo dojeli vtis, ki ga ustvarjajo. Med temeljne zakone tovrstnega povezovanja sodijo (1) zakon bližine, (2) zakon podobnosti, (3) zakon skupne usode, (4) zakon izkušnje, (5) ponavljanje likovnih elementov/ritem, (6) globina polja, (7) uporaba kontrastov, (8) enotnost likovnih elementov, (9) uporaba vodilnih črt, (10) simetrija in (11) uporaba vzorcev.

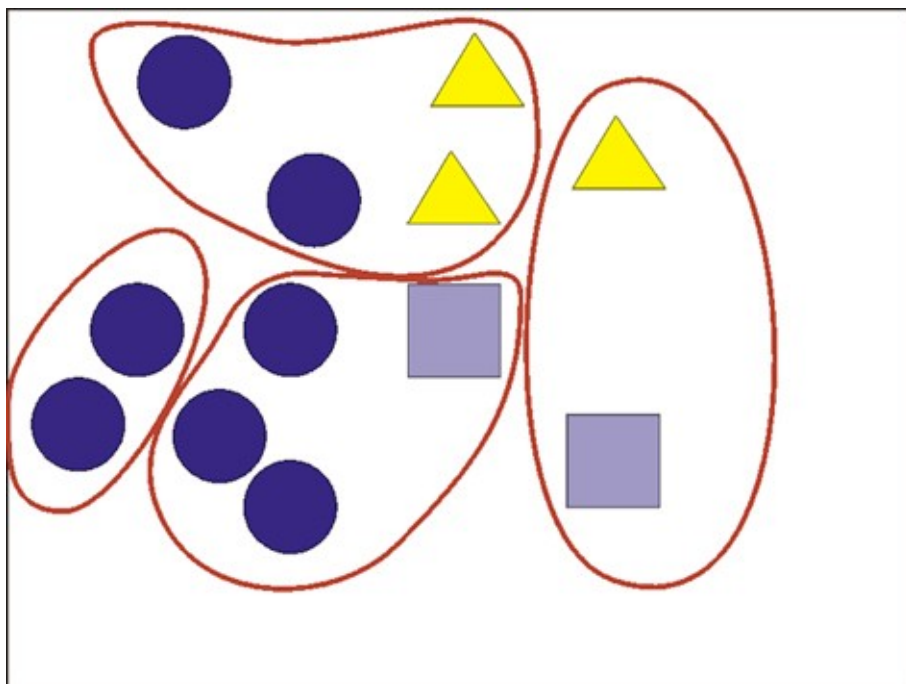
Slika 25: V skupino bomo vedno povezali tiste elemente, ki ležijo blizu drug drugega
Vir: Osebni arhiv

Prvi zakon - **zakon bližine** - pravi, da se likovni elementi, ki so blizu povezujejo v skupino. Tako bomo nezavedno med seboj povezovali elemente, ki so drug blizu drugega. Če damo skupini ljudi navodilo naj iz krogov na sliki 27 naredijo skupine s poljubnim številom elementov, jih bo večina kroge med seboj povezala tako kot je prikazano na grafiki levo. To pravilo še posebej pride do izraza pri urejanju posnetkov, ko se moramo zavedati dejstva, da gledalci ne morejo drugače, kot, da med seboj povezujejo zaporedne posnetke v smiselno celoto. **Zakon podobnosti** pravi, da se likovni elementi, ki so si sorodni med seboj povezujejo v skupine. Oglejmo si sliko 28 na naslednji strani! Grafiko bomo po vsej verjetnosti opisali kot pet nizov različnih likovnih elementov: vrstica kvadratkov, vrstica trikotnikov, ... čeprav ni nobenega razloga, da likovnih elementov ne bi povezali med seboj drugače. Denimo kot na sliki 100.

Slika 26: Večina nas bo likovne elemente povezala med seboj na takšen način kot je prikazano na sliki desno. Čeprav ni nobenega razloga, da ne bi tega storili kot na sliki 29.

Vir: Oseben arhiv

Slika 27: Zakaj likovnih elementov ne bi povezali na takšen način?

Vir: Oseben arhiv

Zakon skupne usode pravi, da se posamezni elementi povežejo med seboj - tudi če si niso podobni - kakor hitro jih prepletemo. Naslednje likovne elemente nas bo večina po vsej verjetnosti razvrstila po tistih, ki »sodijo skupaj«, imajo torej skupno usodo.

Slika 28: Na sliki vidimo najprej dva elementa – množico in posameznika Cid Victor, Lisbon Half Marathon
Vir: www.vitorcid.com

Študija primera

V temačni sobi vidimo dva moška. Ne slišimo kaj govorita, vendar se prepirata. Eden izmed njiju drži v rokah fotografijo mladega dekleta. Tudi če ne vemo o čem teče beseda bomo dekle na sliki takoj povezali z moškima. Čakali bo na pojasnilo kaj počne ta fotografija v rokah moškega, predvsem pa kako je dekle povezano z njima.

Iz tega spoznanja se povsem naravno izpelje naslednji sklep: slikovni izrez mora biti premišljen in nadzorovan. Ne smemo ga prepuščati naključju. Kajti gledalci vsako stvar, ki jo vidijo nezavedno povezujejo med seboj in posamezne elemente povezujejo v skupine. To spoznanje je v rokah veččega fotografa ali snemalca lahko močno orodje, v rokah nevednega avtorja pa pogubno orožje, ki odvrta pozornost od vsebine in sporočila, ki si ga je zamislil.

Zakon izkušnje pravi, da opazovalec ali gledalec - določenega slikovnega izreza v filmu ali fotografiji - oblike, ki jih vidi nezavedno povezuje s poznanimi, ki jih ima zapisane v podzavesti. Tako lahko podobe v naravi spominjajo na določene poznane objekte, npr. človeški obraz,...

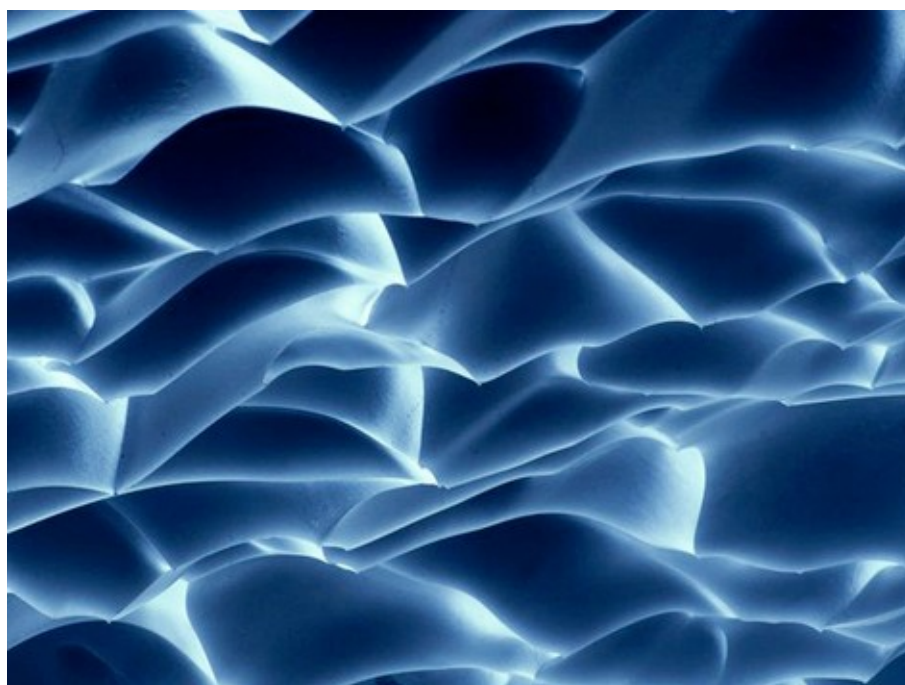

Slika 29: Obraz Ajdovske deklice v skalah sodi med slovenske znamenitosti
Lovše Jan, Obraz Ajdovske deklice, Srednja medijska in grafična šola Ljubljana, 2005 Vir:
Oseben arhiv

Ritem je nekaj kar nas spremlja od začetka našega obstanka na tem planetu. Podrejeni smo mu na tisoč in en način, od katerih se večine sploh ne zavedamo: menjavanje letnih časov, dan in noč, plima in oseka, lunini ciklusi,... in še bi lahko naštevali. Ritem je ena od osnovnih prvin glasbe, ritem je nekaj kar uravnava naše življenje. Zato nam je ritmično ponavljanje določenih vzorcev domače. Iščimo ponavljajoče se elemente, ki naredijo fotografijo zanimivo. Drevored v parku, cestne svetilke na ulici ali katerikoli drugi ponavljajoči elementi - vedno delujejo zanimivo v pravilni razporeditvi. Pri porabi ritmičnih vzorcev imamo na voljo dve temeljni možnosti: vzorec lahko poudarimo ali razbijemo. Pri tem je pomembno, da se zavedamo, da pri tovrstnih vzorcih najbolje deluje odprta kompozicija. **Zakaj menite, da je odprta kompozicija bolj primerna za poudarjanje ritmičnih elementov oziroma vzorcev?**

Slika 30: Odprta kompozicija poudari vsebinsko razsežnost likovnih elementov
Vir: osebni arhiv

Slika 31: Tudi nepravilni vzorci lahko ustvarjajo harmoničen ritem
Carsten Peter, Ice Cave Ceiling, leto
Vir: http://photography.nationalgeographic.com/photography/photos/patterns-snow-ice/#/ice-cave-ceiling_9417_600x450.jpg

O ustvarjanju **vtisa globine** na sicer dvodimenzionalni podobi, smo že govorili, tu naj le še enkrat poudarimo pomen, ki ga ima globina v slikovnem izrezu fotografije, filmskega ali video posnetka. Brez vtisa globine deluje fotografija monotono, prazno, nezanimivo. Zato vedno iščimo, predvsem pa uporabimo elemente, ki ta vtis globine poudarjajo.

Slika 32: Stebri poudarjajo vtis globine
Ovsenek Matija, Srednja medijska in grafična šola Ljubljana, 2005
Vir: Oseben arhiv

Slika 33: Majhna globina polja poudarja vtis globine
Vir: Oseben arhiv

Seveda je zakonov, ki povezujejo likovne elemente veliko, veliko več. Denimo zakon uporabe kontrastov, pa zakon poenotenja likovnih elementov, ki pravi, da morajo biti likovni elementi na podobi enotni, uporaba vodilnih črt in tako naprej in tako naprej ... če bi hoteli samo del nabora teh »zakonov« predstaviti bi zagotov potrebovali precej več prostora, zato vas namesto tega vabimo, da sami obiščete nekatere spletne strani in si ogledate še druge elemente, ki vas vodijo h kakovostnejši podobi z vidika kompozicije.

Vzorci v fotografiji

<http://www.noupe.com/photography/nature-s-pattern-photography-35-outstanding-photos.html> http://photography.nationalgeographic.com/photography/photos/patterns-snow-ice/#/ice-cave-ceiling_9417_600x450.jpg
<http://www.digital-photography-school.com/using-repetition-and-patterns-in-photography> <http://www.fodors.com/travel-photography/article-patterns-52/>
<http://www.betterphoto.com/gallery/dynoGall2.asp?catID=363>
http://photoinf.com/General/NAVY/Pattern_Volume_Lighting_Texture_Tone.htm
<http://www.flickr.com/photos/actionlovr/289775547/>
<http://www.lightstalking.com/composition-elements>
<http://www.picturecorrect.com/tips/elements-that-make-a-striking-image-in-digital-photography/> <http://www.pixiq.com/article/know-the-rules-before-breaking-the-rules>
<http://www.galitz.co.il/en/articles/composition.shtml>
<http://www.guidetofilmphotography.com/film-camera-composition.html>
<http://www.goshen.edu/art/ed/percy1.html>
http://www.secondpicture.com/photography_composition.html
<http://www.life.com/gallery/47591/the-weeks-best-photos-82710#index/0>
<http://www.photography-art-cafe.com/photography-composition.html>
<http://www.digitalcamerabeginner.net/index.php/2010/10/31/basics-part-1-composition/>

In seveda ... nepogrešljiva Wikipedija.

http://en.wikipedia.org/wiki/Composition_%28visual_arts%29

4.6 POSTAVITEV GLAVNEGA OBJEKTA VIZREZU

Brez matematike ni umetnosti.

(pater Luca Bartolomeo de Pacioli, italijanski matematik, 1447 – 1517)

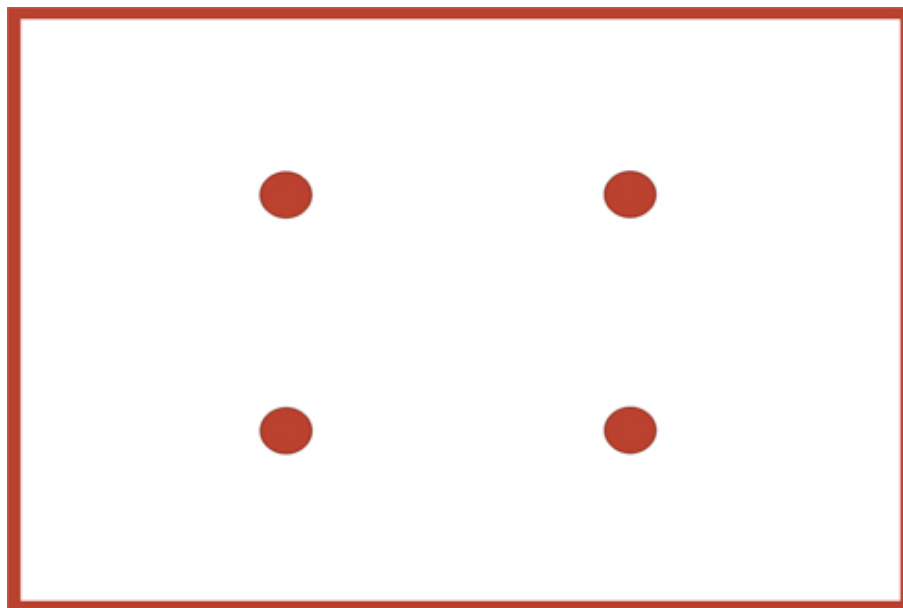
Do sedaj smo si ogledali kateri so osnovni likovni elementi, osnovne vrste kompozicije in nekatera načela, ki veljajo za postavitev izreza v posnetku ali elementov v fotografiji. Predstavili smo tudi nekatere zakone, ki urejajo razmerja med likovnimi elementi. V naslednjem sklopu pa se bomo ukvarjali bolj podrobno z razporeditvijo glavnega elementa oziroma našega osrednjega motiva. Kako postaviti točko pozornosti tako, da bomo s tem dosegli različne učinke? Pri tem se bomo ponovno naslonili na nekatera spoznanja, ki izhajajo iz klasičnega slikarstva, fotografije in drugih upodablajočih umetnosti. Najprej si bomo pogledali osnovno pravilo – pravilo zlatega reza. Kljub temu, da ga bomo omenili samo na hitro – obravnavamo ga tudi v učbeniku *Osnove snemanja za elektronski medij*, vendarle predstavlja eno izmed ključnih izhodišč za postavitev slikovnega izreza. V nadaljevanju bomo predstavili nekatere izpeljanke tega pravila – v filmih denimo pogosto uporabljeno pravilo šestin.

4.6.1 Zlati rez in pravilo tretjin

Pravilo tretjin in pravilo zlatega reza izhajata iz psihologije in fiziologije človekovega dojemanja sveta. Spoznanja različnih znanstvenikov nas učijo, da človek najtežje obdrži pogled v točki, ki se nahaja v sredini izreza. Takšna postavitve je obenem tudi najpogostejša napaka začetnikov pri postavitvi izreza. Že v stari Grčiji so spoznali, da obstaja matematična delitev izreza s katero dobimo štiri točke, ki so osnovne točke pozornosti in v katere moramo postaviti osrednji objekt, da ga bomo kot takšnega tudi dojeli.

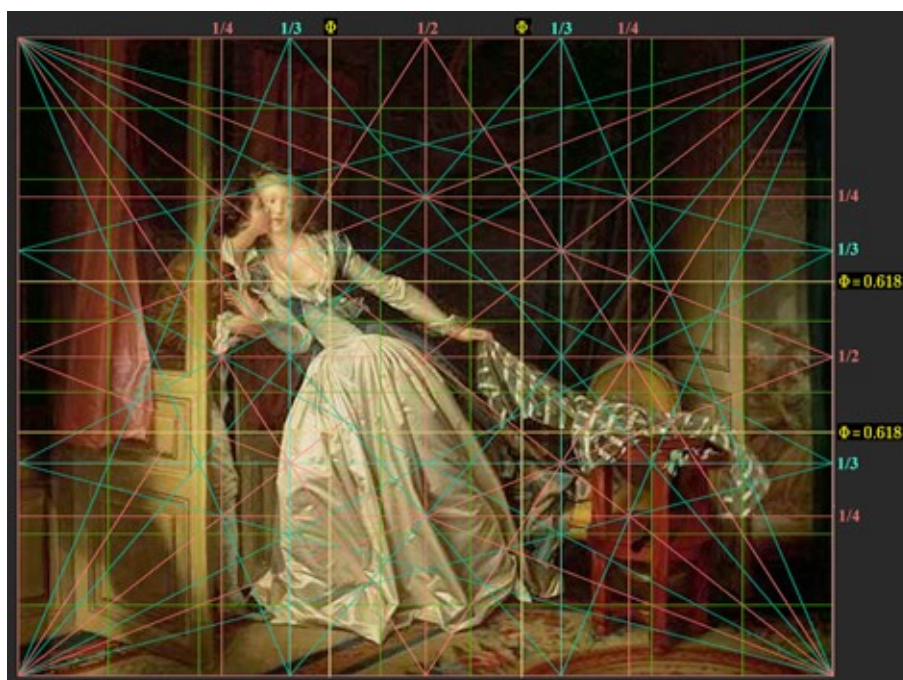

Slika 34: Izogibamo se postavitvam osrednjega motiva v središče izreza
Vir: Oseben arhiv

Slika 35: Osrednje točke pozornosti v slikovnem izrezu
Vir: osebni arhiv

Zlati rez je geometrijsko pravilo, ki so ga poznali že v stari Grčiji. Pravi, da na daljici obstaja točka katere oddaljenost od enega konca primerjana z dolžino celotne daljice, je v enakem razmerju kot oddaljenost od drugega konca v primerjavi z oddaljenostjo od prvega konca daljice.

Slika 36: Baročna (rokoko) slika z vrisanimi razmerji po zlatega rezu Jean-Honoré Fragonard, Baisé à la dérobée/Ukradeni poljub, verjetno 1780
Vir: <http://futuremodern.blogspot.com/>

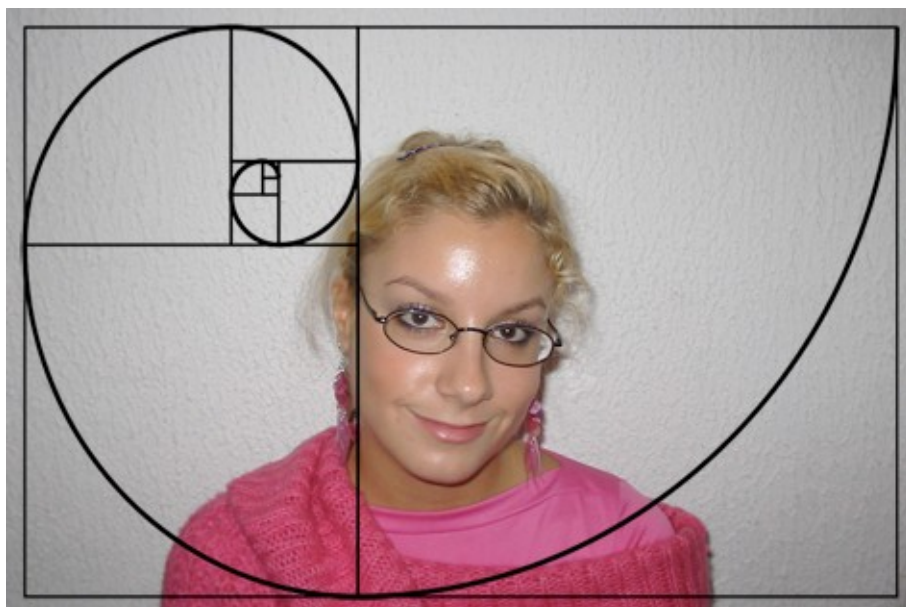
Za podrobnejšo definicijo (iz razlago) vas vabimo, da obiščete spletne strani Wikipedije:

http://en.wikipedia.org/wiki/Golden_ratio

Če se želite naučiti pravila zlaetga reza pa predlagamo, da si s spleta prenesete tudi fibonačijevo špiralo v obliki SVG datoteke, ki jo nato položite preko svoje fotografije. Tako boste hitro videli za koliko ste *izgrešili*: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Fibonacci_spiral_34.svg

Slika 37: Fibonačijeva vijačnica na znani fotografiji Jeanloup Sieffa
Jeanloup Sieff, Harper's Bazaar, Palm Beach, 1964 Vir:
<http://www.thegorgeousdaily.com/jeanloup-sieff/>

Slika 38: Fibonačijeva vijačnica na ljubiteljski fotografiji
Vir: Oseben arhiv

Ker je matematična natančnost povsem odveč je dovolj dober približek, če razdelimo izrez z dvema navpičnima in dvema vodoravnima črtama po tretjini. Zaradi tega poenostavljeno rečemo pravilu zlatega reza tudi pravilo tretjin. S tem dobimo štiri točke pozornosti, kamor človekovo oko najprej pogleda in sicer v tem vrstnem redu. Vendar si zapomnite, da tovrstna razdelitev velja za našo zahodno civilizacijo v kateri smo navajeni, da se vse odvija od leve proti desni. Na primer branje. Pri tem je pomembno, da je to tudi pravilo, ki ga upoštevamo, kadar v posnetek vpeljemo napise.

Študija primera: Gorenjci in Prekmurci

Kako postavimo izrez kadar fotografiramo pokrajino? Na voljo imamo dve osnovni možnosti: (1) lahko postavimo črto horizonta v zgornjo vrstico zlatega reza ali pa v (2) spodnjo, odvisno od tega kakšen učinek želimo doseči. Na neki fotografski delavnici, kjer so bili zbrani fotografi iz vse Slovenije – delavnica se je odvijala v Prekmurje – je bila ena izmed nalog tudi fotografiranje pokrajine. Zanimiva je bila primerjava posnetkov, ki so jih naredili udeleženci z Gorenjske z onimi, ki so jih naredili domačini. Gorenjci so izrez postavili tako, da je bilo na posnetku dve tretjini neba in ena tretjina tal, prekmurci pa obratno. To lahko razložimo s tem, da se je zdelo Gorenjcem - kjer je zaradi gora vidno mnogo manj neba - le to mnogo bolj zanimivo. Prekmurci - kjer vidimo veliko neba - pa so mnogo raje izrez postavili tako, da je prevladovala zemlja, ki jim je mnogo zanimivejša. Vidimo torej, da so kompozicijska pravila vezana tudi na specifično okolje iz katerega izhaja ustvarjalec.

Slika 39: Dva pogleda na isto pokrajino
Vir: osebni arhiv

Analizirajmo na hitro zgornji dve fotografiji! Vidimo, da je na prvi prevladujoč element zemlja. Takšna fotografija deluje prizemljeno, središče pozornosti bo morda kmetijstvo. Povsem drugače je na drugi fotografiji: tu je prevladujoč element nebo. Seveda je v filmu odvisno od tega kakšen posnetek bo sledil, toda rečemo lahko tudi takole: če se bo dogajanje odvijalo na zemlji (v dobesednem in v prenesenem), potem je izhodiščni posnetek zagotovo ta, kjer vidimo več zemlje, če pa se bo naslednji posnetek odvijal v zraku (spet: dobesedno in preneseno), potem je boljša odločitev drugi pristop postavitve izreza.

Paul Wheeler v svojem delu *Praktična filmska fotografija* navaja tudi t.i. **pravilo šestin**, za katerega pravi, da je lahko izredno močno izrazno sredstvo (Wheeler, 2000). Kompozicija v šestinah pomeni, da razdelimo izrez z vodoravnimi in navpičnimi črtami eno šestino od roba izreza. Tovrstna kompozicija je še posebej primerna za estetske posnetke narave, na primer sončnega zahoda, kjer nebo napolnjuje večinski del izreza. Praznina prostora ima močan učinek na gledalca, še posebej če vanjo umestimo točko pozornosti. Ker predstavlja tako velik prazen prostor (pet šestin izreza) lahko v ta prostor praktično umestimo katerikoli objekt in mu s tem podelimo veliko pozornost.

Slika 40: Pravilo šestim uporabljamo predvsem pri posnetkih pokrajine
Vir: osebni arhiv

V resnici je delitev po zlatem rezu skoraj poljubno mnogo. Pravilo šestin je njegova izpeljanka, kjer razdeljeno daljico razdelimo v enakem razmerju še naprej.

Več o zlatem rezu in nekaterih izpeljankah zveste, če obiščete naslednje spletne

strani: http://en.wikipedia.org/wiki/Golden_ratio
<http://www.designck.net/2010/01/golden-ratio.html>
<http://futuremodern.blogspot.com/>
<http://photographymumble.blogspot.com/2010/08/project-13-golden-section.html> <http://www.goldennumber.net/goldsect.htm>

4.6.2 Uokviranje (angl. *framing*)

Morda eden od najpomembnejših postopkov pri ustvarjanju zanimivega izreza je prav gotovo tisti pri katerem točko pozornosti ali osrednji objekt uokvirimo z drugim objektom. Kadar osrednji objekt uokvirimo z drugimi objekti, ustvarjamo občutek globine, in preprečimo, da bi oko potovalo sem in tja. S tem usmerimo pozornost gledalca na točno določen objekt.

Slika 41: **Charles Betz**, Framing Freedom, 2008

Vir: <http://www.betz.lu/index.php/2008/04/20/framing-freedom?blog=2>

Slika 42: Še en zanimiv način uporabe uokviranja
Milek Mateja, Avtoportret, Srednja medijska in grafična šola Ljubljana, 2005
Vir: osebni arhiv

4.6.3 Odsevi in sence

Odsevi in sence ustvarjajo nenavadne podobe. Zanimiv je posnetek dvoboja s sabljami na olimpijskih igrah leta 1936, ki ga je naredila znamenita režiserka Leni Riefenstahl. V tem posnetku se dvobojujeta samo senci sabljalcev, šele pozneje se razkrije njuna identiteta.

Slika 43: Posnetki letnih olimpijskih iger v Berlinu leta 1936 predstavljajo izjemen učni vir
Olimpijada (Olympia, Riefenstahl Leni, 1938)
Vir: Oseben arhiv

Kadar postavljate izrez zato vedno poskušajte najti zanimiv motiv. Sence in odsevi zagotovo sodijo med njih. Seveda bi se o tej temi z lahkoto razpisali na nekaj strane, toda zaradi zastavljenega obsega učbenika vas raje vabimo, da sami obiščete nekatere spletne strani in si ogledate motive, ki so jih že pred vami naredili drugi znani in manj znani fotografi. Naj vam služijo kot vir navdiha!

<http://shuttermike.com/general/phtography-101-composition-in-photography-framing-the-subject/>

<http://www.digitalpicturezone.com/digital-photography-tips-and-tricks/photographing-shadows-an-adventure-of-light-manipulation/>

<http://blog.reflexstock.com/2009/08/30-stunning-examples-of-shadow-photography/>

<http://blog.reflexstock.com/2009/03/45-examples-of-shadow-photography/>

<http://blog.reflexstock.com/2010/07/40-stunning-examples-of-silhouette-photography/>

<http://www.foundshit.com/sneaker-shadows/>

<http://photography.about.com/u/sty/assignments2010/Entries-For-Photography-Assignment-71->

[Shadow-Photography/Entry-2-by-nikiatl-for-Shadow-Photography-](http://photography.about.com/u/sty/assignments2010/Entries-For-Photography-Assignment-71-Shadow-Photography/Entry-2-by-nikiatl-for-Shadow-Photography-Assignment.htm)

[Assignment.htm](http://photography.about.com/u/sty/assignments2010/Entries-For-Photography-Assignment-71-Shadow-Photography/Entry-2-by-nikiatl-for-Shadow-Photography-Assignment.htm) http://soul-amp.blogspot.com/2009_02_01_archive.html

Povzetek

V pričujočem poglavju smo si pogledali nekatera ključna kompozicijska pravila, ki so se razvila v zgodovini razvoja slikarstva in kiparstva ter tudi nekatera, ki so posebej povezana s filmom in fotografijo. Tako smo v šestih korakih spoznali različne poglede na kompozicijo in razgrnili nekatera najvidnejša pravila. A kot je to pogosto v navadi pri umetniških delih naj ta pravila služijo bolj kot sgled, kot smernica, ki pa se je seveda ni potrebno držati kakor pijanec plota. V tem poglavju smo spoznali katera načela veljajo za avtorsko ustvarjanje in poudarili, da mora avtor vedno izbirati med tem čemu bo namenil pozornost: vsbini ali obliki. Povedali smo tudi, da mora vsak avtor, ki ežli ustvariti prepoznavno umetniško delo usmerjati in voditi opazovalčevo pozornost ter, da je avtorjeva naloga, da izbere sporočilo fotografije, posnetka ali filma. V drugem delu smo nato spoznali nekatere vrste likovne kompozicije. Tako smo predstavili statično in dinamično kompozicijo, odprto in zaprto, vodoravno in navpično, krožno in diagonalno. Pri tem smo samo na kratko izpostavili tudi značilnosti posamezne vrste kompozicije. Nato smo prešli na pomen likovnih elementov v kompoziciji, izpostavili nekatere ključne in se v naslednjem poglavju posvetili zakonom, ki likovne elemente povezujejo med seboj. Zadnje poglavje v pričujočem vsebinskem sklopu pa je obravnavalo glavni objekt – pogosto naš sorednji motiv in nekatera načela, ki veljajo za njгово umestite v slikovni izrez. Tako smo poudarili pomen in značilnstio zlatega reza in pravila šestin, skorajda čudežno moč, ki jo ima podoba kadar uokvirimo osrednji objekt ter spomnili, da je pogosto zanemarejeno področje upodabljanje igre svetlobe in odsevov, sence in posledic, ki jih ima motiv na svojo okolico.

Ključne besede za nadaljne raziskovanje pojava

Kompozicija, vsebina, oblika (forma), vrste kompozicije, statična kompozicija, dinamična kompozicija, navpična kompozicija, vodoravna kompozicija, diagonalna kompozicija, krožna kompozicija, odprta kompozicija, zaprta kompozicija, likovni element, slati rez, pravilo šestin, uokviranje likovnih elementov

Povezava z drugimi predmeti in področji

Poglavje o kompoziciji se lahko povezuje z mnogimi drugimi – predvsem naravoslovnimim – področji. Tako boste o kompoziciji zagoto lahko povprašali učitelja matematike, ki vam bo znal predstaviti matematične osnove denimo Fibonaccijevega zaporedja, posvetovali se boste lahko s svojim učiteljem umetnostne zgodovine, saj se je celotna veda okompoziciji razvila iz slikarstva, kiparstva in grafike. Nenavsezadnje pa boste skozi spoznanja o kompoziciji odkrivali tudi svet glasbe. Kako presenečeni boste morebiti ugotvili, da veljajo skorajda enaka pravila tudi za to področje umetnosti. Razmislite kaj je oktava, kvinta ali terca, kako so razporejeni alikvotni toni ... ali pa se o tem pogovrite s svojim profesorjem glasbene vzgoje. Slednjič pa vam odličen vir dodatnega znanja lahko ponudi tudi profesor zgodovine pri katerem lahko razpravljate o razvoju kompozicije in pogledih na umetnipško ustvarjanje skozi zgodovino razvoja človeškega udejstvovanja.